

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS
LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

NUTARIMAS

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO
ĮSTATYMO 19 STRAIPSNIO 2 DALIES NUOSTATOS ATITIKTIES
LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI

2022 m. gegužės 19 d. Nr. KT62-N6/2022

Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Elvyros Baltutytės, Gintaro Godos, Vytauto Greičiaus, Danutės Jočienės, Giedrės Lastauskienės, Vytauto Mizaro, Algio Norkūno, Daivos Petrylaitės,
sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53¹ straipsniais, Teismo posėdyje 2022 m. gegužės 5 d. rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo konstitucinės justicijos bylą Nr. 8/2021 pagal pareiškėjo Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo prašymą Nr. 1B-6/2021 ištirti, ar Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui neprieštarauja Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo (2016 m. birželio 29 d. redakcija) 19 straipsnio 2 dalies nuostata „jeigu patikrinimo metu nustatoma, kad socialinio draudimo įmokos neteisėtai sumažintos, priskaičiuojama trūkstama socialinio draudimo įmokų suma ir skiriama 50 procentų šios sumos dydžio bauda“.

Konstitucinis Teismas

nustatė:

I

Pareiškėjo argumentai

1. Pareiškėjas Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas kreipėsi į Konstitucinį Teismą sustabdęs administracinę bylą, kurioje ginčas kilo dėl mokesčių administratoriaus (Valstybinės

mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos) sprendimais asmeniui skirtų baudų už neteisėtą socialinio draudimo įmokų sumažinimą proporcingumo. Mokesčių administratorius ginčijamas baudas paskyrė po mokestinio patikrinimo, kurio metu buvo nustatyta, kad individualią veiklą vykdančias asmuo nesumokėjo valstybinio socialinio draudimo ir privalomojo sveikatos draudimo įmokų; vadovaudamasis, be kita ko, Valstybinio socialinio draudimo įstatymo (2016 m. birželio 29 d. redakcija) (toliau – ir Įstatymas) 19 straipsnio 2 dalimi, mokesčių administratorius paskyrė šiam asmeniui 50 procentų nesumokėtų valstybinio socialinio draudimo ir privalomojo sveikatos draudimo įmokų sumos dydžio baudas.

2. Pareiškėjo prašymas Konstituciniam Teismui grindžiamas šiais argumentais.

2.1. Pareiškėjo prašyme pažymima, jog Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo (2004 m. balandžio 13 d. redakcija) (toliau – Mokesčių administravimo įstatymas) 139 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta bendra taisyklė, kad mokesčių administratorius, mokestinio patikrinimo metu nustatęs neapskaičiuotą, nedeclaruotą arba neteisėtai sumažintą mokestį, mokesčių mokėtojui priskaičiuoja trūkstamą mokesčio sumą ir skiria „nuo 10 iki 50 procentų šios trūkstamos mokesčio sumos dydžio baudą“, tačiau ši taisyklė taikoma tik tuo atveju, „jei atitinkamo mokesčio įstatymas nenustato kitaip“.

Pareiškėjas taip pat nurodo, kad Mokesčių administravimo įstatymo 140 straipsnyje, kuriame reglamentuojamas baudų už mokesčių įstatymų pažeidimus skyrimas, įtvirtintos baudų skyrimo taisyklės, pagal kurias mokesčių administratorius pasirenka skiriamos konkrečios baudos dydį, be kita ko, skaičiuodamas nuo jos vidurkio, sudaro pagrindą mokesčių administratoriui individualizuoti baudų už mokesčių įstatymų pažeidimus dydžius dviem atvejais: 1) kai yra sprendžiama dėl Mokesčių administravimo įstatymo 139 straipsnio 1 dalyje nustatyto dydžio baudos (t. y. nuo 10 iki 50 procentų trūkstamos mokesčio sumos dydžio baudos) skyrimo ir 2) kai yra sprendžiama dėl atitinkamo mokesčio įstatyme nustatytos baudos, kai jos dydis apibrėžtas, nustatant galimus minimalų ir maksimalų baudos dydžius.

Pareiškėjo teigimu, kadangi Valstybinio socialinio draudimo įstatymo 19 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtintas fiksuotas baudos dydis (t. y. 50 procentų neteisėtai sumažintos socialinio draudimo įmokų sumos), pagal šiuo metu galiojantį teisinį reglamentavimą mokesčių administratoriui nėra suteikta teisė, vadovaujantis Mokesčių administravimo įstatymo 140 straipsnyje įtvirtintomis baudų skyrimo taisyklėmis, individualizuoti konkrečioms asmenims skirtinas baudas už neteisėtą socialinio draudimo įmokų sumažinimą.

2.2. Grįsdamas savo poziciją dėl ginčijamos Įstatymo 19 straipsnio 2 dalies nuostatos atitikties Konstitucijai, pareiškėjas, remdamasis Konstitucinio Teismo jurisprudencija, nurodo, jog konstituciniai teisingumo, teisinės valstybės principai suponuoja tai, kad už teisės pažeidimus valstybės nustatomos poveikio priemonės turi būti proporcingos (adekvačios) teisės pažeidimui, turi

atitikti siekiamus teisėtus ir visuotinai svarbius tikslus, neturi varžyti asmens teisių ir laisvių akivaizdžiai labiau, negu reikia šiems tikslams pasiekti; tarp siekiamo tikslo nubausti teisės pažeidėjus bei užtikrinti teisės pažeidimų prevenciją ir pasirinktų priemonių šiam tikslui pasiekti turi būti teisinga pusiausvyra (proporcingumas); pagal konstitucinį teisingumo principą, nustatomos nuobaudos turi būti diferencijuotos taip, kad jas taikant būtų galima atsižvelgti į teisės pažeidimo pobūdį, į atsakomybę lengvinančias ir kitas aplinkybes, kad, atsižvelgiant į tai, būtų galima skirti mažesnę nuobaudą nei sankcijoje numatytoji.

2.3. Pareiškėjas taip pat pažymi, kad Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje ne kartą yra konstatavęs, jog teismas turi turėti galimybę, atsižvelgdamas į reikšmingas bylos aplinkybes, individualizuoti įstatyme įtvirtintą griežtą nuobaudą ir skirti mažesnę nuobaudą nei sankcijoje numatytoji minimali arba švelnesnę nuobaudą nei įstatymo numatytoji, taip pat kad pagal Konstituciją, *inter alia* jos 109 straipsnio 1 dalį, konstitucinį teisinės valstybės principą, įstatyme, kuriuo nustatoma asmenų administracinė teisinė atsakomybė, negalima įtvirtinti tokio teisinio reguliavimo (nuobaudų, jų dydžių), kad teismas, atsižvelgdamas į visas turinčias reikšmės bylos aplinkybes, negalėtų individualizuoti griežtos nuobaudos, skiriamos konkrečiam asmeniui už konkretų teisės pažeidimą; teisiniu reguliavimu turi būti sudarytos teisinės prielaidos teismui iširti visas bylai reikšmingas aplinkybes ir priimti teisingą sprendimą; ir, priešingai, teisinis reguliavimas negali būti toks, kad teismui nebūtų leidžiama, atsižvelgus į visas turinčias reikšmės bylos aplinkybes ir vadovaujantis teise, nenusižengiant iš Konstitucijos kylantiems teisingumo, protingumo imperatyvams, priimti teisingo sprendimo ir šitaip įvykdyti teisingumo, antraip būtų pažeisti iš Konstitucijos, *inter alia* jos 109 straipsnio, kylantys teismo įgaliojimai vykdyti teisingumą, būtų nukrypta nuo konstitucinės teismo, kaip Lietuvos Respublikos vardu teisingumą vykdančios institucijos, sampratos, taip pat nuo konstitucinio teisinės valstybės principo.

2.4. Pareiškėjo vertinimu, įstatymų leidėjas, ginčijamoje Įstatymo 19 straipsnio 2 dalies nuostatoje įtvirtinęs fiksuoto dydžio baudą (piniginę sankciją), t. y. 50 procentų neteisėtai sumažintos socialinio draudimo įmokų sumos, sukūrė konstituciniam teisinės valstybės principui ir Konstitucijos 109 straipsniui prieštaraujančią situaciją, kai nei ją taikantis mokesčių administratorius, nei teismas, nagrinėjantis ginčą dėl baudų už neteisėtą socialinio draudimo įmokų sumažinimą, neturi galimybės atsižvelgti į teisės pažeidimo pobūdį, į atsakomybę lengvinančias ir kitas aplinkybes bei skirti mažesnę baudą nei Įstatymo numatytoji.

Pareiškėjo Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teigimu, pareiškėjas jo nagrinėjamoje administracinėje byloje yra pateikęs argumentų, kodėl, jo nuomone, šiuo konkrečiu atveju bauda turėtų būti sumažinta (t. y. nurodė, kad pažeidimas nėra tyčinis, taip pat kad tokio dydžio bauda yra akivaizdžiai per didelė ir kt.). Tačiau dėl ginčijamoje Įstatymo 19 straipsnio 2 dalies nuostatoje įtvirtinto teisinio reguliavimo, kuriuo nustatyta fiksuoto dydžio bauda, nei

mokesčių administratorius, nei teismas, atsižvelgdamas į visas turinčias reikšmės bylos aplinkybes, negali individualizuoti šios griežtos Įstatyme nustatytos nuobaudos.

II

Suinteresuoto asmens atstovo argumentai

3. Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui gauti suinteresuoto asmens Lietuvos Respublikos Seimo atstovo Seimo nario Tomo Tomilino rašytiniai paaiškinimai, kuriuose teigiama, kad ginčijamas teisinis reguliavimas neprieštarauja Konstitucijai. Suinteresuoto asmens Seimo atstovo pozicija grindžiama šiais argumentais.

3.1. Suinteresuoto asmens atstovas pažymi, kad Seimas, įgyvendindamas savo konstitucinę kompetenciją leisti įstatymus, turi diskreciją nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris sudarytų prielaidas valstybei įgyvendinti savo konstitucinę priedermę laiduoti piliečiams teisę į socialinę apsaugą, užtikrintų lėšų, būtinų pensijoms ir socialinei paramai, sukaupimą ir šių pensijų mokėjimą bei socialinės paramos teikimą.

Pasak suinteresuoto asmens atstovo, Lietuva yra pasirinkusi pasaulyje vyraujančią socialinio solidarumo principu pagrįstą valstybinio socialinio draudimo modelį, pagal kurį jauni ir sveiki asmenys dalį savo uždirbtų lėšų skiria tiems, kurie dėl senatvės, invalidumo ar netekę darbo negali dirbti ir užsidirbti. Lietuvoje yra įtvirtintas einamosiomis pajamomis finansuojamas valstybinio socialinio draudimo modelis (vadinamasis *pay as you go* modelis), grindžiamas privalomosiomis įmokomis ir garantuojamas lėšomis, surenkamomis iš einamuoju laikotarpiu dirbančių asmenų, kurie dalį savo uždirbtų lėšų skiria tiems visuomenės nariams, kuriems Įstatyme numatytos išmokos turi būti mokamos dėl to, kad jie yra sulaukę senatvės pensijos amžiaus, jiems yra pripažintas neįgalumas arba yra kitų įstatyme numatytų priežasčių (*inter alia* tada, kai tie visuomenės nariai dėl Įstatyme numatytų objektyvių priežasčių negali dirbti ir užsidirbti). Lietuvos valstybinio socialinio draudimo sistema yra universali ir apima beveik visus Lietuvos Respublikos gyventojus, o teisę gauti socialinio draudimo išmokas siejama visų pirma su asmens dalyvavimu socialinio draudimo sistemoje – su tuo, ar jis mokėjo socialinio draudimo įmokas (arba jos buvo mokamos už jį).

Suinteresuoto asmens atstovas pažymi, kad valstybė, sukūrusi tokią socialinio saugumo sistemą ir garantuodama ją, gali ir turi reikalauti iš asmens vykdyti tam tikras pareigas. Pareiga laiku ir teisingai apskaičiuoti ir sumokėti (t. y. pervesti į atitinkamą sąskaitą) socialinio draudimo įmokas nustatyta apdraustojo darbdaviui arba pačiam apdraustajam (draudėjams). Taigi subjektas, kuris nevykdo jam nustatytos pareigos laiku ir teisingai apskaičiuoti ir sumokėti socialinio draudimo įmokas ar netinkamai ją vykdo, galimai nuslepia ar pasisavina kitam asmeniui (apdraustajam) priklausančias lėšas, taip pat pažeidžia apdraustojo asmens teisę į tinkamą socialinę apsaugą.

3.2. Suinteresuoto asmens atstovas taip pat pažymi, kad nors valstybės nustatyti mokesčiai ir socialinio draudimo įmokos administruojami vadovaujantis mokesčių administravimą reguliuojančiais įstatymais, socialinio draudimo įmokos nėra tapačios valstybės mokesčiams. Neteisėtai sumažinus mokėtinus valstybės mokesčius ar socialinio draudimo įmokas, pažeidžiamas visuotinai svarbus tikslas – valstybei gauti priklausančias lėšas, reikalingas atitinkamoms valstybės funkcijoms finansuoti. Tačiau, jeigu sumokėjus valstybės mokesčius yra įvykdoma mokestinė prievolė ir dėl to paprastai mokesčių mokėtojas neįgyja papildomų individualių teisių, už darbuotojus priskaičiuotos socialinio draudimo įmokos yra įrašomos į Lietuvos Respublikos apdraustųjų valstybinio socialinio draudimo ir valstybinio socialinio draudimo išmokų gavėjų registrą kaip konkretaus fizinio asmens – apdraustojo – socialinio draudimo įmokos. Toks socialinio draudimo įmokų priskyrimas konkrečiam asmeniui turi įtaką nustatant jo teisę gauti iš Valstybinio socialinio draudimo fondo mokamas socialinio draudimo išmokas, taip pat lemia jų dydį. Draudėjui neteisėtai sumažinus socialinio draudimo įmokas, apdraustojo asmens teisės gauti jam priklausančio dydžio socialinio draudimo išmoką pažeidimas gali tęstis ilgą laiką.

3.3. Suinteresuoto asmens atstovo teigimu, Mokesčių administravimo įstatymo 13 straipsnio nuostata, pagal kurią valstybinio socialinio draudimo įmoka priskiriama mokesčiams, taikytina tik jų administravimo teisiniams santykiams. Valstybinio socialinio draudimo įmoka skiriasi nuo mokesčių – sumokėtos valstybinio socialinio draudimo įmokos jos mokėtojui sukuria teisę, įvykus draudžiamajam įvykiui, gauti socialinio draudimo išmoką. Atsižvelgiant į šią socialinio draudimo teisinių santykių specifiką, atsakomybė už neteisėtą socialinio draudimo įmokų sumažinimą reglamentuojama kitaip nei atsakomybė už kitų mokesčių neteisėtą sumažinimą (kuri yra nustatyta Mokesčių administravimo įstatymo 139 straipsnio 1 dalyje), t. y. nėra numatyta galimybė teisės pažeidėjui skirti mažesnę baudą nei nustatytoji Įstatymo 19 straipsnio 2 dalyje.

3.4. Suinteresuoto asmens atstovo nuomone, neteisėtas socialinio draudimo įmokų sumažinimas pažeidžia du visuotinai svarbius tikslus – daro žalą Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetui dėl negaunamų lėšų ir pažeidžia asmenų teises gauti nustatyto dydžio socialinio draudimo išmokas. Jo manymu, neteisėtas socialinio draudimo įmokų sumažinimas yra sunkesnis pažeidimas nei kiti tokio tipo pažeidimai, nes yra pažeidžiami visuotinai svarbūs tikslai, todėl už tokį pažeidimą valstybės nustatoma poveikio priemonė yra griežtesnė. Suinteresuoto asmens atstovas pažymi ir tai, kad ginčijamoje nuostatoje įtvirtintas baudos dydis neviršija Mokesčių administravimo įstatymo 139 straipsnio 1 dalyje nustatytos maksimalios 50 procentų dydžio baudos už neteisėtą kitų mokesčių sumažinimą ir kad įstatymų leidėjas, nenumatydamas galimybės mažinti ginčijamoje nuostatoje įtvirtinto baudos dydžio, siekė užtikrinti, kad draudėjai už neteisėtą socialinio draudimo įmokų sumažinimą būtų griežčiau nubausti, taip pat kad būtų užtikrinama griežta tokių pažeidimų prevencija.

3.5. Suinteresuoto asmens atstovas atkreipia dėmesį į tai, kad pagal Įstatymo 19 straipsnio 5 dalį draudėjas gali būti atleistas nuo paskirtos baudos už neteisėtą socialinio draudimo įmokų sumažinimą, jeigu įrodytų, kad įmokos buvo neteisėtai sumažintos dėl aplinkybių, kurios nepriklausė nuo draudėjo valios ir kurių jis nenumatė ir negalėjo numatyti.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

I

Ginčijamas ir su juo susijęs teisinis reguliavimas

4. Seimas 1991 m. gegužės 21 d. priėmė Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymą, kuris ne kartą buvo keičiamas ir (arba) papildomas, *inter alia* 2016 m. birželio 29 d. priimtu Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo Nr. I-1336 pakeitimo įstatymu, kurio 1 straipsniu Valstybinio socialinio draudimo įstatymas (2004 m. lapkričio 4 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) išdėstytas nauja redakcija.

5. Įstatyme yra nustatyti valstybinio socialinio draudimo santykių pagrindai, be kita ko, įtvirtintos valstybinio socialinio draudimo rūšys, valstybiniu socialiniu draudimu draudžiamų asmenų kategorijos, valstybinio socialinio draudimo sistemos dalyvių teisės, pareigos ir atsakomybė (1 straipsnis).

Pagal Įstatymą draudėjai (juridiniai asmenys, kitos organizacijos ar jų padaliniai (filialai, atstovybės), taip pat fiziniai asmenys, kurie įstatymų nustatyta tvarka privalo mokėti valstybinio socialinio draudimo įmokas) turi pareigą teisingai ir laiku apskaičiuoti bei mokėti socialinio draudimo įmokas pagal tarifus ir terminus, nustatytus šiame ir kituose įstatymuose (2 straipsnio 3 dalis, 17 straipsnio 2 dalis).

6. Įstatymo 19 straipsnio „Atsakomybė už ne laiku ir neteisingą socialinio draudimo įmokų mokėjimą“ 2 dalyje, kurios nuostata „jeigu patikrinimo metu nustatoma, kad socialinio draudimo įmokos neteisėtai sumažintos, priskaičiuojama trūkstama socialinio draudimo įmokų suma ir skiriama 50 procentų šios sumos dydžio bauda“ yra ginčijama šioje konstitucinės justicijos byloje, nustatyta:

„Jeigu patikrinimo metu nustatoma, kad socialinio draudimo įmokos neteisėtai sumažintos, priskaičiuojama trūkstama socialinio draudimo įmokų suma ir skiriama 50 procentų šios sumos dydžio bauda. Šiuo atveju delspinigiai, numatyti šio straipsnio 1 dalyje, neskaičiuojami. Jeigu draudėjas pastebėjo, kad priskaičiavo per mažas socialinio draudimo įmokas, bet iki datos, nurodytos pavedime patikrinti draudėją (jeigu pavedimo nėra, – iki tikrinimo pradžios), klaidas savanoriškai ištaisė, sumokėjo trūkstamą socialinio draudimo įmokų sumą, pateikė patikslintus socialinio draudimo pranešimus ir informavo apie apdraustųjų asmenų draudžiamąsias pajamas,

bauda už padarytą pažeidimą neskiriama. Šiuo atveju delspinigiai skaičiuojami šio straipsnio 1 dalyje nustatyta tvarka.“

Taigi ginčijamoje Įstatymo 19 straipsnio 2 dalies nuostatoje yra įtvirtinta atsakomybė už neteisėtą socialinio draudimo įmokų sumažinimą ir nustatyta sankcija už šį įstatymo pažeidimą – 50 procentų trūkstamos socialinio draudimo įmokų sumos dydžio pinigine bauda. Pažymėtina, kad ginčijamoje nuostatoje įtvirtinta bauda už neteisėtą socialinio draudimo įmokų sumažinimą yra fiksuoto dydžio.

Pagal Įstatymo 19 straipsnio 2 dalį bauda nėra skiriama tuo atveju, jeigu draudėjas iki šioje dalyje nustatyto laiko pastebėjo, kad priskaičiavo per mažas socialinio draudimo įmokas ir klaidas savanoriškai ištaisė – sumokėjo trūkstamą socialinio draudimo įmokų sumą, pateikė patikslintus socialinio draudimo pranešimus ir informavo apie apdraustųjų asmenų draudžiamąsias pajamas.

6.1. Šiame kontekste paminėtina, kad įgaliojimus pagal savo kompetenciją taikyti Įstatymo 19 straipsnio 2 dalyje nustatytą sankciją – skirti pinigine baudą už neteisėtai sumažintas socialinio draudimo įmokas turi Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (Įstatymo 36 straipsnio 2 punktas), o Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos teritoriniai skyriai, be kita ko, kontroliuoja priskaičiuotų baudų sumokėjimą ir vykdo laiku nesumokėtų baudų priverstinį išieškojimą (Įstatymo 34 straipsnio 1 punktas).

6.2. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad pagal Įstatymo 19 straipsnio 5 dalies 2 punktą Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigos Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklėse nustatyta tvarka gali atleisti draudėją nuo paskirtų baudų mokėjimo, jeigu draudėjas įrodo, kad per mažas socialinio draudimo įmokas priskaičiavo dėl aplinkybių, kurios nepriklausė nuo jo valios ir kurių jis nenumatė ir negalėjo numatyti.

Pažymėtina ir tai, kad nei Įstatymo 19 straipsnio 2 dalyje, nei kituose Įstatymo straipsniuose (jų dalyse, punktuose) nėra nuostatų, pagal kurias būtų galima, atsižvelgiant į teisės pažeidimo pobūdį, į atsakomybę lengvinančias ir kitas aplinkybes, skirti mažesnę baudą nei numatytoji šioje dalyje.

7. Šioje konstitucinės justicijos byloje ginčijamoje Įstatymo 19 straipsnio 2 dalies nuostatoje įtvirtintas teisinis reguliavimas aiškintinas Mokesčių administravimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymo nuostatų kontekste.

7.1. Pagal Mokesčių administravimo įstatymo 1 straipsnį „Įstatymo paskirtis“ šis įstatymas, be kita ko, įtvirtina Lietuvos Respublikoje taikomų mokesčių sąrašą, nustato mokesčių apskaičiavimą ir sumokėjimą, mokesčio bei su juo susijusių sumų priverstinio išieškojimo ir mokestinių ginčų nagrinėjimo tvarką. Pagal Mokesčių administravimo įstatymą privalomojo

sveikatos draudimo bei valstybinio socialinio draudimo įmokos yra pagal šį įstatymą administruojami mokesčiai (13 straipsnio 13, 19 punktai).

7.2. Pagal Mokesčių administravimo įstatymo VIII skyriaus „Mokesčių įstatymų pažeidimai ir atsakomybė“, kuriame reglamentuojama, be kita ko, mokesčių mokėtojų atsakomybė už mokesčių įstatymų pažeidimus, 139 straipsnio „Baudos už mokesčių įstatymų pažeidimus“ (2018 m. birželio 28 d. redakcija) 1 dalį, jeigu mokesčių administratorius mokestinio patikrinimo metu nustato, kad mokesčių mokėtojas neapskaičiavo nedeklaruojamo (įskaitant muitinės deklaracijose apskaičiuojamą mokestį) ar nedeklaravo deklaruojamo mokesčio arba neteisėtai pritaikė mažesnę mokesčio tarifą ir dėl šių priežasčių mokėtiną mokestį neteisėtai sumažino, mokesčių mokėtojui priskaičiuojama trūkstama mokesčio suma ir skiriama nuo 10 iki 50 procentų šios trūkstamos mokesčio sumos dydžio bauda, jei atitinkamo mokesčio įstatymas nenustato kitaip.

Taigi Mokesčių administravimo įstatymo 139 straipsnio (2018 m. birželio 28 d. redakcija) 1 dalyje yra įtvirtinta atsakomybė už neteisėtą mokėtinų mokesčių sumažinimą ir nustatyta sankcija už šį įstatymo pažeidimą – pinigine bauda, kurios dydis yra diferencijuotas (nuo 10 iki 50 procentų trūkstamos mokesčio sumos) ir kuri mokesčių mokėtojui gali būti skiriama, jeigu atitinkamo mokesčio įstatymas nenustato kitaip.

7.2.1. Minėta, kad šioje konstitucinės justicijos byloje ginčijamoje Įstatymo 19 straipsnio 2 dalies nuostatoje nustatyta atsakomybė už neteisėtą socialinio draudimo įmokų (kurios, kaip minėta, yra pagal Mokesčių administravimo įstatymą administruojami mokesčiai) sumažinimą. Taigi pagal Mokesčių administravimo įstatymo 139 straipsnio (2018 m. birželio 28 d. redakcija) 1 dalį socialinio draudimo įmokų mokėtojui, neteisėtai sumažinusiam socialinio draudimo įmokas, yra skiriama ne šioje dalyje nustatyto dydžio bauda (nuo 10 iki 50 procentų trūkstamos mokesčio sumos), o ginčijamoje Įstatymo 19 straipsnio 2 dalies nuostatoje nustatyto dydžio bauda (50 procentų trūkstamos socialinio draudimo įmokų sumos).

Šiame kontekste pažymėtina, kad pagal Sveikatos draudimo įstatymo 19 straipsnio „Atsakomybė už privalomojo sveikatos draudimo įmokų mokėjimą“ 1 dalį (2017 m. liepos 11 d. redakcija), pažeidus privalomojo sveikatos draudimo įmokų apskaičiavimo ir mokėjimo tvarką, baudos skaičiuojamos, priverstinai išieškomos ir nuo jų mokėjimo atleidžiama Valstybinio socialinio draudimo įstatymo nustatyta tvarka.

7.2.2. Šiai konstitucinės justicijos bylai aktualiu aspektu aiškinant ginčijamą Įstatymo 19 straipsnio 2 dalies nuostatą Mokesčių administravimo įstatymo 139 straipsnio (2018 m. birželio 28 d. redakcija) 1 dalies kontekste, matyti, kad ginčijamoje Įstatymo 19 straipsnio 2 dalies nuostatoje įtvirtintas pinigines baudos dydis, skirtingai nei įtvirtintasis Mokesčių administravimo įstatymo 139 straipsnio (2018 m. birželio 28 d. redakcija) 1 dalyje, nėra ir negali būti diferencijuojamas, joje įtvirtinta fiksuoto dydžio – 50 procentų trūkstamos socialinio draudimo

įmokų sumos – pinigine bausme (kuri priklausomai nuo trūkstamos įmokų sumos gali būti ir gana didelė).

7.3. Mokesčių administravimo įstatymo 139 straipsnio (2018 m. birželio 28 d. redakcija) 3 dalyje nustatyta, kad, skirdamas konkrečią bausmę, jos dydį mokesčių administratorius nustato vadovaudamasis šio įstatymo 140 straipsnyje nustatytais baudų skyrimo taisyklėmis.

7.3.1. Mokesčių administravimo įstatymo 140 straipsnio „Baudų skyrimas“ (2018 m. birželio 28 d. redakcija) 2 dalyje nustatyta, kad mokesčių administratorius už mokesčių įstatymų pažeidimus skiria asmenims bausmes vadovaudamasis teisingumo, protingumo kriterijais ir neviršydamas šio įstatymo 139 straipsnio, be kita ko, 1 dalyje nustatyto skirtinos bausmės dydžio, o jeigu skirtinos bausmės dydžiai nustatyti specialiajame mokesčio įstatyme, – neviršydamas jame nustatytą skirtinos bausmės dydžių, atsižvelgdamas į: pažeidimo pavojingumą pobūdį ir mastą (1 punktas); kaltę (kaltės formą ir rūšį) (2 punktas); dėl padaryto pažeidimo atsiradusią žalą (3 punktas); atsakomybę lengvinančias ir sunkinančias aplinkybes (4 punktas). Šio straipsnio 3, 4 dalyse nustatyta, kas laikoma asmens atsakomybę lengvinančiomis ir sunkinančiomis aplinkybėmis, į kurias atsižvelgiama nustatant konkretų skirtinos bausmės dydį.

7.3.2. Pagal Mokesčių administravimo įstatymo 140 straipsnio (2018 m. birželio 28 d. redakcija) 5 dalį, konkretų asmeniui skirtinos bausmės dydį mokesčių administratorius apskaičiuoja ir motyvuotai nustato atsižvelgdamas į šias baudų skyrimo taisykles:

- skiriamos konkrečios bausmės dydis pasirenkamas skaičiuojant nuo jos vidurkio, kuris apskaičiuojamas šio įstatymo 139 straipsnio, be kita ko, 1 dalyje (ar specialiajame mokesčio įstatyme) nurodytos trūkstamos mokesčio sumos dydžio bausmės minimalų ir maksimalų dydžių sudedant ir gautą rezultatą padalijant pusiau (1 punktas);
- skiriant konkrečią bausmę vertinamos šio straipsnio 2 dalies 1–4 punktuose nurodytos aplinkybės ir bausmės dydis skaičiuojamas nuo bausmės vidurkio (2 punktas);
- nustatant, kad yra kelios asmens atsakomybę lengvinančios aplinkybės ir nėra sunkinančių aplinkybių, asmeniui skiriama bausmė, nesiekianti skirtinos bausmės vidurkio (3 punktas);
- nustatant, kad yra kelios asmens atsakomybę sunkinančios aplinkybės ir nėra lengvinančių aplinkybių, asmeniui skiriama bausmė, viršijanti skirtinos bausmės vidurkį (4 punktas).

7.3.3. Taigi pagal Mokesčių administravimo įstatymo 140 straipsnio (2018 m. birželio 28 d. redakcija) 2, 5 dalyse nustatytą teisinį reguliavimą mokesčių administratoriui suteikta teisė individualizuoti šio įstatymo 139 straipsnio 1 dalyje įtvirtintus piniginių baudų dydžius, taip pat atitinkamo mokesčio įstatyme įtvirtintus piniginių baudų dydžius, kai jų dydis apibrėžtas, nustatant galimus minimalų ir maksimalų bausmės dydžius, t. y. kai galima apskaičiuoti jos vidurkį. Tačiau, jeigu atitinkamo mokesčio įstatyme yra nustatyta fiksuoto dydžio pinigine bausme, nėra numatyta

jokių galimybių ją individualizuoti, t. y., atsižvelgiant į teisės pažeidimo pobūdį, į atsakomybę lengvinančias ir kitas aplinkybes, paskirti mažesnę baudą nei įstatymo numatytoji.

Vadinasi, vadovaujantis Mokesčių administravimo įstatymo 140 straipsnio (2018 m. birželio 28 d. redakcija) 2, 5 dalyse nustatyto teisiniu reguliavimu, nėra galimybės individualizuoti Įstatymo 19 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą fiksuoto dydžio – 50 procentų trūkstamos socialinio draudimo įmokų sumos – piniginę baudą.

8. Šiai konstitucinės justicijos bylai aktuali aspektu apibendrinant išdėstyta teisinį reguliavimą ir jo kontekste aiškinant ginčijamą Įstatymo 19 straipsnio 2 dalies nuostatą, pažymėtina, kad, joje įtvirtinus už neteisėtą socialinio draudimo įmokų sumažinimą skirtiną fiksuoto dydžio – 50 procentų trūkstamos socialinio draudimo įmokų sumos – piniginę baudą (kuri priklausomai nuo trūkstamos įmokų sumos gali būti ir gana didelė), nei Įstatyme, nei Mokesčių administravimo įstatyme nėra numatyta galimybė ją individualizuoti, t. y., atsižvelgiant į teisės pažeidimo pobūdį, į atsakomybę lengvinančias ir kitas aplinkybes, paskirti mažesnę baudą nei Įstatymo numatytoji.

9. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste paminėtina, kad pagal Įstatymo 41 straipsnio „Fondo administravimo įstaigų sprendimų ir veiksmų (neveikimo) apskundimas“ 6 dalį draudėjų skundai dėl, be kita ko, tikrinant papildomai priskaičiuotų socialinio draudimo įmokų sumų ir paskirtų baudų nagrinėjami Mokesčių administravimo įstatymo nustatyta tvarka. Pagal Mokesčių administravimo įstatymo 144 straipsnį „Mokesčių mokėtojo teisė apskusti mokesčių administratoriaus veiksmus“ mokesčių mokėtojas turi teisę apskusti bet kurią mokesčių administratoriaus (jo pareigūno) veiksmą arba neveikimą, o pagal šio įstatymo 145 straipsnio „Mokestinių ginčų procedūra“ 1 dalį mokestiniams ginčams šiame įstatyme nustatoma ir reglamentuojama privaloma ikiteisminė jų nagrinėjimo procedūra, tačiau ši nuostata neriboja mokesčių mokėtojo teisės po atitinkamo centrinio mokesčių administratoriaus sprendimo dėl mokestinio ginčo tiesiogiai kreiptis į teismą.

Pažymėtina, kad nei Įstatyme, nei Mokesčių administravimo įstatyme ar kituose įstatymuose nėra nuostatų, pagal kurias teismas, nagrinėdamas asmenų skundus dėl pagal ginčijamą Įstatymo 19 straipsnio 2 dalies nuostatą paskirtų baudų už neteisėtą socialinio draudimo įmokų sumažinimą, galėtų teisės pažeidėjams skirti mažesnę nei joje įtvirtinto dydžio baudą.

II

Konstitucijos nuostatos ir oficialioji konstitucinė doktrina

10. Šioje konstitucinės justicijos byloje tiriama Įstatymo nuostatos, reglamentuojančios fiksuoto dydžio baudos už neteisėtą socialinio draudimo įmokų sumažinimą skyrimą, atitiktis Konstitucijos 109 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui.

11. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis teisinės valstybės principas integruoja įvairias Konstitucijoje įtvirtintas, jos saugomas ir ginamas vertybes, taip pat kad šio principo turinys atsiskleidžia įvairiose Konstitucijos nuostatose; konstitucinis teisinės valstybės principas – itin talpus, jis apima daug įvairių tarpusavyje susijusių imperatyvų (*inter alia* 2010 m. birželio 29 d., 2015 m. lapkričio 19 d., 2021 m. lapkričio 9 d. nutarimai).

Konstitucijoje įtvirtintas teisinės valstybės principas yra neatsiejamas nuo teisingumo imperatyvo (*inter alia* 2003 m. lapkričio 17 d., 2016 m. birželio 20 d., 2020 m. birželio 5 d. nutarimai). Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad teisingumas yra vienas pagrindinių teisės, kaip socialinių santykių reguliavimo priemonės, tikslų; jis yra viena svarbiausių moralinių vertybių ir teisinės valstybės pagrindas (*inter alia* 2003 m. kovo 4 d., 2016 m. spalio 27 d., 2020 m. gruodžio 3 d. nutarimai).

12. Šioje konstitucinės justicijos byloje aktualios konstitucinės doktrinos nuostatos, susijusios su atsakomybės už teisės pažeidimus nustatymu.

12.1. Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad demokratinėje teisinėje valstybėje įstatymų leidėjas turi teisę ir kartu pareigą įstatymais uždrausti veikas, kuriomis daroma esminė žala asmenų, visuomenės ar valstybės interesams arba keliama grėsmė, kad tokia žala atsiras (*inter alia* 2006 m. sausio 16 d., 2009 m. birželio 8 d., 2020 m. kovo 18 d. nutarimai). Įstatymuose nustatydamas, kokios veikos yra priešingos teisei, taip pat nustatydamas teisinę atsakomybę už teisei priešingas veikas, įstatymų leidėjas turi plačią diskreciją (*inter alia* 2005 m. lapkričio 10 d., 2008 m. kovo 15 d., 2020 m. kovo 18 d. nutarimai).

Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs ir tai, kad, siekdama užtikrinti konstitucinės pareigos mokėti mokesčius vykdymą, valstybė gali nustatyti teisinę atsakomybę už mokesčių įstatymų pažeidimus, tokios atsakomybės rūšis, atitinkamas nuobaudas, taip pat ir baudas, kurios gali būti skiriamos fiziniams ir juridiniams asmenims, pažeidusiems mokesčių įstatymus; nustatydamas baudų už mokesčių įstatymų pažeidimus dydžius, įstatymų leidėjas yra varžomas teisingumo ir teisinės valstybės konstitucinių principų, kitų konstitucinių reikalavimų (2000 m. gruodžio 6 d. nutarimas).

12.2. Kaip yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, konstituciniai teisingumo, teisinės valstybės principai suponuoja ir tai, kad už teisės pažeidimus valstybės nustatomos poveikio priemonės turi būti proporcingos (adekvačios) teisės pažeidimui; tarp siekiamo tikslo nubausti teisės pažeidėjus bei užtikrinti teisės pažeidimų prevenciją ir pasirinktų priemonių šiam tikslui pasiekti turi būti teisinga pusiausvyra (proporcingumas) (*inter alia* 2000 m. gruodžio 6 d., 2008 m. sausio 21 d., 2020 m. liepos 24 d. nutarimai); konstitucinis teisingumo principas reikalauja nustatomas nuobaudas diferencijuoti taip, kad jas taikant būtų galima atsižvelgti į teisės pažeidimo pobūdį, į atsakomybę lengvinančias ir kitas aplinkybes; įstatymuose už įstatymų pažeidimus

nustatomos baudos turi būti tokio dydžio, koks yra būtinas siekiant teisėto ir visuotinai svarbaus tikslo – užtikrinti įstatymų laikymąsi, nustatytų pareigų vykdymą (*inter alia* 2000 m. gruodžio 6 d., 2005 m. lapkričio 3 d., 2008 m. rugsėjo 17 d. nutarimai). Jeigu įstatyme nėra nustatyti diferencijuoti piniginių baudų dydžiai, bet yra įtvirtintos išties didelės griežtai apibrėžto dydžio piniginės baudos, ir jeigu galimybė diferencijuoti teisinę atsakomybę už atitinkamą teisės pažeidimą nekyla iš atitinkamo įstatymo ir kitų įstatymų, skiriant piniginę baudą nebelieka galimybės jos dydį individualizuoti atsižvelgiant į pažeidimo pobūdį, pavojingumą (sunkumą), mastą, kitus požymius, atsakomybę lengvinančias ir kitas aplinkybes (dėl kurių atitinkama piniginė bauda teisės pažeidėjui būtų akivaizdžiai per didelė, nes neproporcinga (neadekvati) padarytam teisės pažeidimui, ir dėl to neteisinga), toks teisinis reguliavimas nesiderintų su Konstitucijoje įtvirtintais teisingumo ir teisinės valstybės principais (2005 m. lapkričio 3 d., 2008 m. sausio 21 d. nutarimai).

12.3. Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad griežtų (teisės pažeidėjams) sankcijų už teisės pažeidimus (*inter alia* didelių piniginių baudų už administracinius teisės pažeidimus) įtvirtinimas įstatyme savaime (neįvertinus atitinkamo teisės pažeidimo pobūdžio, pavojingumo (sunkumo), masto, kitų požymių, kitų aplinkybių) negali būti aiškinamas kaip neteisingas ar neadekvatus tiems teisės pažeidimams (*inter alia* 2005 m. lapkričio 10 d., 2008 m. sausio 21 d., 2008 m. rugsėjo 17 d. nutarimai).

13. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste yra reikšmingos oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos, susijusios su teismų įgaliojimais vykdyti teisingumą ir jų skiriamų sankcijų individualizavimu.

13.1. Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalyje yra nustatyta, kad teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai. Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalį, ne kartą yra konstatavęs, kad teismai, vykdydami teisingumą, privalo užtikrinti Konstitucijoje, įstatymuose ir kituose teisės aktuose išreikštos teisės įgyvendinimą, garantuoti teisės viršenybę, apsaugoti žmogaus teises ir laisves (*inter alia* 1999 m. gruodžio 21 d., 2006 m. gegužės 9 d., 2022 m. vasario 10 d. nutarimai). Iš Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalies teismams kyla pareiga teisingai ir objektyviai išnagrinėti bylas, priimti motyvuotus ir pagrįstus sprendimus (*inter alia* 2011 m. sausio 31 d., 2017 m. gruodžio 1 d., 2022 m. vasario 10 d. nutarimai). Konstitucijoje įtvirtintas teisingumo principas, taip pat nuostata, kad teisingumą vykdo teismai, reiškia, jog konstitucinė vertybė yra ne pats sprendimo priėmimas teisme, bet būtent teismo teisingo sprendimo priėmimas; konstitucinė teisingumo samprata suponuoja ne formalų, nominalų teismo vykdomą teisingumą, ne išorinę teismo vykdomo teisingumo regimybę, bet, svarbiausia, tokius teismo sprendimus (kitus baigiamuosius teismo aktus), kurie savo turiniu nėra neteisingi; vien formaliai teismo vykdomas teisingumas nėra tas teisingumas, kurį įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija (*inter alia* 2007 m. spalio 24 d., 2012 m. rugsėjo 25 d., 2022 m. vasario 10 d. nutarimai). Teismas,

priimdamas sprendimą byloje, visuomet turi vadovautis įstatymais ir teise, *inter alia* iš Konstitucijos kylančiais teisingumo, protingumo, proporcingumo, sąžiningumo principais (2008 m. kovo 15 d., 2017 m. gruodžio 1 d., 2021 m. balandžio 14 d. nutarimai).

13.2. Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad įstatymuose nustatytos nuobaudos ir jų sistema turi būti tokios, kad teismas, skirdamas nuobaudas, galėtų įvykdyti teisingumą (2005 m. lapkričio 3 d., 2008 m. sausio 21 d., 2008 m. rugsėjo 17 d. nutarimai). Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje ne kartą yra išreiškęs poziciją, kad teismas turi turėti galimybę, atsižvelgdamas į reikšmingas bylos aplinkybes, individualizuoti įstatyme įtvirtintą griežtą nuobaudą ir skirti mažesnę nuobaudą nei sankcijoje numatytoji minimali arba švelnesnę nuobaudą nei įstatymo numatytoji (*inter alia* 2004 m. sausio 26 d., 2008 m. rugsėjo 17 d., 2012 m. rugsėjo 25 d. nutarimai).

13.3. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad skiriama bausmė arba nuobauda turi būti teisinga; pagal Konstituciją teismas, taikydamas sankciją už teisės pažeidimą, turi turėti galimybę atsižvelgti į visas atsakomybę lengvinančias aplinkybes, taip pat ir į tas, kurios nėra *expressis verbis* nurodytos įstatyme, ir paskirti teisės pažeidėjui švelnesnę negu įstatymo numatytoji sankcija bausmę arba nuobaudą (2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas). Pasirinkęs tokį sankcijos – piniginės baudos už teisei priešingos veikos padarymą konstravimo būdą, kai pačiame teisinę atsakomybę už nurodytą teisei priešingą veiką nustatančiame straipsnyje yra nustatyta tokia pinigine bauda, kuri yra išties didelė, t. y. tokia sankcija, kuri teisės pažeidėjams yra griežta, įstatymų leidėjas kartu turi įstatymu nustatyti ir tokį teisinį reguliavimą, kad teismas, taikydamas sankciją už šią teisei priešingą veiką – skirdamas pinigine baudą, galėtų atsižvelgti į visas atsakomybę lengvinančias aplinkybes, taip pat ir į tas, kurios nėra *expressis verbis* nurodytos įstatyme, ir jeigu yra tokių atsakomybę lengvinančių ar kitų aplinkybių, dėl kurių atitinkama pinigine bauda teisės pažeidėjui būtų akivaizdžiai per didelė, nes neproporcinga (neadekvati) padarytam teisės pažeidimui, ir dėl to neteisinga, galėtų paskirti jam mažesnę negu įstatymo nustatytoji pinigine bauda – mažesnę pinigine baudą, nei įstatyme įtvirtinta minimali pinigine bauda (sankcijos žemutinė riba) arba griežtai apibrėžto dydžio pinigine bauda (2003 m. birželio 10 d., 2005 m. lapkričio 3 d., 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimai).

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs ir tai, kad pagal Konstituciją, *inter alia* jos 109 straipsnio 1 dalį, konstitucinį teisinės valstybės principą, įstatyme, kuriuo nustatoma asmenų administracinė teisinė atsakomybė, negalima įtvirtinti tokio teisinio reguliavimo (nuobaudų, jų dydžių), kad teismas, atsižvelgdamas į visas turinčias reikšmės bylos aplinkybes, negalėtų individualizuoti griežtos nuobaudos, skiriamos konkrečiam asmeniui už konkretų teisės pažeidimą; teisiniu reguliavimu turi būti sudarytos teisinės prielaidos teismui ištirti visas bylai reikšmingas aplinkybes ir priimti teisingą sprendimą; teisinis reguliavimas negali būti toks, kad teismui nebūtų leidžiama, atsižvelgus į visas turinčias reikšmės bylos aplinkybes ir vadovaujantis teise,

nenusižengiant iš Konstitucijos kylantiems teisingumo, protingumo imperatyvams, priimti teisingo sprendimo ir šitaip įvykdyti teisingumo, antraip būtų pažeisti iš Konstitucijos, *inter alia* jos 109 straipsnio, kylantys teismo įgaliojimai vykdyti teisingumą, būtų nukrypta nuo konstitucinės teismo, kaip Lietuvos Respublikos vardu teisingumą vykdančios institucijos, sampratos, taip pat nuo konstitucinio teisinės valstybės principo (2012 m. rugsėjo 25 d. nutarimas).

Kartu Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad individualizuodami pažeidėjams skiriamas nuobaudas teismai turi nuodugniai įvertinti pavojingumą, kurį žmogaus teisėms ir laisvėms, visuomenės ir valstybės interesams konkrečiu atveju kelia administracinis teisės pažeidimas; atvejai, kai už administracinius teisės pažeidimus gali būti skiriama mažesnė nuobauda nei sankcijoje numatytoji minimali arba paskirta švelnesnė nuobauda nei numatytoji sankcijoje, arba visai neskiriama administracinė nuobauda, turi būti išimtiniai, sietini su išskirtinių aplinkybių konstatavimu (2012 m. rugsėjo 25 d. nutarimas).

III

Valstybinio socialinio draudimo įstatymo (2016 m. birželio 29 d. redakcija)

19 straipsnio 2 dalies nuostatos atitiktis Konstitucijai vertinimas

14. Minėta, kad pareiškėjas prašo ištirti, ar Konstitucijos 109 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui neprieštarauja Valstybinio socialinio draudimo įstatymo (2016 m. birželio 29 d. redakcija) 19 straipsnio 2 dalies nuostata „jeigu patikrinimo metu nustatoma, kad socialinio draudimo įmokos neteisėtai sumažintos, priskaičiuojama trūkstama socialinio draudimo įmokų suma ir skiriama 50 procentų šios sumos dydžio bauda“.

15. Pareiškėjo vertinimu, įstatymų leidėjas, ginčijamoje Įstatymo 19 straipsnio 2 dalies nuostatoje įtvirtinęs fiksuoto dydžio baudą (piniginę sankciją), t. y. 50 procentų neteisėtai sumažintos socialinio draudimo įmokų sumos, sukūrė konstituciniam teisinės valstybės principui ir Konstitucijos 109 straipsniui prieštaraujančią situaciją, kai nei ją taikantis mokesčių administratorius, nei teismas, nagrinėjantis ginčą dėl baudų už neteisėtą socialinio draudimo įmokų sumažinimą, neturi galimybės atsižvelgti į teisės pažeidimo pobūdį, į atsakomybę lengvinančias ir kitas aplinkybes bei skirti mažesnę baudą nei Įstatymo numatytoji.

16. Nors pareiškėjas ginčija Įstatymo 19 straipsnio 2 dalies nuostatos atitiktį visam Konstitucijos 109 straipsniui, iš jo prašymo argumentų matyti, kad yra ginčijama Įstatymo 19 straipsnio 2 dalies nuostatos atitiktis tik Konstitucijos 109 straipsnio 1 daliai.

Taigi šioje konstitucinės justicijos byloje Konstitucinis Teismas tirs, ar ginčijama Įstatymo 19 straipsnio 2 dalies nuostata neprieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

17. Sprendžiant dėl ginčijamoje Įstatymo 19 straipsnio 2 dalies nuostatoje įtvirtinto teisinio reguliavimo atitikties Konstitucijos 109 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, pažymėtina, kad, kaip minėta:

– Konstitucijoje įtvirtintas teisinės valstybės principas yra neatsiejamas nuo teisingumo imperatyvo; konstitucinis teisingumo principas reikalauja nustatomas nuobaudas diferencijuoti taip, kad jas taikant būtų galima atsižvelgti į teisės pažeidimo pobūdį, į atsakomybę lengvinančias ir kitas aplinkybes; jeigu įstatyme nėra nustatyti diferencijuoti piniginių baudų dydžiai, bet yra įtvirtintos išties didelės griežtai apibrėžto dydžio piniginės baudos ir jeigu galimybė diferencijuoti teisinę atsakomybę už atitinkamą teisės pažeidimą nekyla iš atitinkamo įstatymo ir kitų įstatymų, skiriant piniginę baudą nebelieka galimybės jos dydį individualizuoti atsižvelgiant į pažeidimo pobūdį, pavojingumą (sunkumą), mastą, kitus požymius, atsakomybę lengvinančias ir kitas aplinkybes (dėl kurių atitinkama pinigine bausme teisės pažeidėjui būtų akivaizdžiai per didelė, nes neproporcinga (neadekvati) padarytam teisės pažeidimui, ir dėl to neteisinga), toks teisinis reguliavimas nesiderintų su Konstitucijoje įtvirtintais teisingumo ir teisinės valstybės principais;

– pagal Konstituciją, *inter alia* jos 109 straipsnio 1 dalį, konstitucinį teisinės valstybės principą, įstatyme, kuriuo nustatoma asmenų administracinė teisinė atsakomybė, negalima įtvirtinti tokio teisinio reguliavimo (nuobaudų, jų dydžių), kad teismas, atsižvelgdamas į visas turinčias reikšmės bylos aplinkybes, negalėtų individualizuoti griežtos nuobaudos, skiriamos konkrečiam asmeniui už konkretų teisės pažeidimą; teisiniu reguliavimu turi būti sudarytos teisinės prielaidos teismui iširti visas bylai reikšmingas aplinkybes ir priimti teisingą sprendimą; teisinis reguliavimas negali būti toks, kad teismui nebūtų leidžiama, atsižvelgus į visas turinčias reikšmės bylos aplinkybes ir vadovaujantis teise, nenusižengiant iš Konstitucijos kylantiems teisingumo, protingumo imperatyvams, priimti teisingo sprendimo ir šitaip įvykdyti teisingumo, antraip būtų pažeisti iš Konstitucijos, *inter alia* jos 109 straipsnio, kylantys teismo įgaliojimai vykdyti teisingumą, būtų nukrypta nuo konstitucinės teismo, kaip Lietuvos Respublikos vardu teisingumą vykdančios institucijos, sampratos, taip pat nuo konstitucinio teisinės valstybės principo.

17.1. Minėta, kad ginčijamoje Įstatymo 19 straipsnio 2 dalies nuostatoje įtvirtinta bausmė už neteisėtą socialinio draudimo įmokų sumažinimą yra fiksuoto dydžio; ji priklausomai nuo trūkstamos įmokų sumos gali būti ir gana didelė.

Šiame kontekste pažymėtina, kad Įstatymo 19 straipsnio 2 dalies nuostatoje įtvirtinta teisės pažeidėjams taikytina sankcija – 50 procentų trūkstamos socialinio draudimo įmokų sumos – savaime negali būti aiškinama kaip neteisinga ar neadekvati šioje nuostatoje nustatytam teisės pažeidimui, t. y. neteisėtam socialinio draudimo įmokų sumažinimui.

17.2. Minėta ir tai, kad ginčijamoje Įstatymo 19 straipsnio 2 dalies nuostatoje įtvirtinus už neteisėtą socialinio draudimo įmokų sumažinimą skirtiną fiksuoto dydžio – 50 procentų trūkstamos

socialinio draudimo įmokų sumos – piniginę baudą (kuri priklausomai nuo trūkstamos įmokų sumos gali būti ir gana didelė), nei šiame Įstatyme, nei Mokesčių administravimo įstatyme nėra numatyta galimybė ją individualizuoti, t. y., atsižvelgiant į teisės pažeidimo pobūdį, į atsakomybę lengvinančias ir kitas aplinkybes, paskirti mažesnę baudą nei Įstatymo numatytoji.

Taip pat minėta, kad nei Įstatyme, nei Mokesčių administravimo įstatyme ar kituose įstatymuose nėra nuostatų, pagal kurias teismas, nagrinėdamas asmenų skundus dėl pagal ginčijamą Įstatymo 19 straipsnio 2 dalies nuostatą paskirtų baudų už neteisėtą socialinio draudimo įmokų sumažinimą, galėtų teisės pažeidėjams skirti mažesnę nei joje įtvirtinto dydžio baudą.

Taigi, ginčijamoje Įstatymo 19 straipsnio 2 dalies nuostatoje įtvirtinus fiksuoto dydžio baudą, kuri, kaip minėta, gali būti ir gana didelė, t. y. įtvirtinus teisės pažeidėjams taikytiną griežtą sankciją, teismas nei pagal šį, nei pagal kitus įstatymus neturi galimybės asmeniui, padariusiam šioje nuostatoje numatytą teisės pažeidimą (neteisėtai sumažinusiame socialinio draudimo įmokas), atsižvelgdamas į teisės pažeidimo pobūdį, į atsakomybę lengvinančias ir kitas aplinkybes, sumažinti įstatymo nustatyto baudos dydžio, t. y. neturi galimybės individualizuoti Įstatyme įtvirtintos griežtos sankcijos.

17.3. Konstatuotina, kad tokiu Įstatymo 19 straipsnio 2 dalies nuostatoje nustatyto teisiniu reguliavimu sudaromos prielaidos atsirasti situacijoms, kai teismas negalės, atsižvelgdamas į visas turinčias reikšmės bylos aplinkybes ir vadovaudamasis teise, nenusižengdamas iš Konstitucijos kylantiems teisingumo, protingumo imperatyvams, priimti teisingo sprendimo byloje ir šitaip įvykdyti teisingumo. Taip pažeidžiami iš Konstitucijos, *inter alia* jos 109 straipsnio 1 dalies, kylantys teismo įgaliojimai vykdyti teisingumą, nukrypstama nuo konstitucinės teismo, kaip Lietuvos Respublikos vardu teisingumą vykdančios institucijos, sampratos, taip pat nuo konstitucinio teisinės valstybės principo.

Vadinasi, pagal Konstituciją įstatymų leidėjas šiame ar kituose įstatymuose turi nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuriuo būtų sudarytos galimybės teismui individualizuoti ginčijamoje Įstatymo 19 straipsnio 2 dalies nuostatoje įtvirtintą griežtą sankciją – 50 procentų trūkstamos socialinio draudimo įmokų sumos – už neteisėtai sumažintas socialinio draudimo įmokas.

18. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, darytina išvada, kad Įstatymo 19 straipsnio 2 dalies nuostata „jeigu patikrinimo metu nustatoma, kad socialinio draudimo įmokos neteisėtai sumažintos, priskaičiuojama trūkstama socialinio draudimo įmokų suma ir skiriama 50 procentų šios sumos dydžio bauda“ tiek, kiek, joje įtvirtinus teisės pažeidėjams taikytiną griežtą sankciją, teismui neleidžiama, atsižvelgiant į teisės pažeidimo pobūdį, į atsakomybę lengvinančias ir kitas aplinkybes, jos individualizuoti, prieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53, 53¹, 54, 55, 56 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nutaria:

Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo (2016 m. birželio 29 d. redakcija, TAR, 2016-07-15, Nr. 20645) 19 straipsnio 2 dalies nuostata „jeigu patikrinimo metu nustatoma, kad socialinio draudimo įmokos neteisėtai sumažintos, priskaičiuojama trūkstama socialinio draudimo įmokų suma ir skiriama 50 procentų šios sumos dydžio bauda“ tiek, kiek, joje įtvirtinus teisės pažeidėjams taikytiną griežtą sankciją, teismui neleidžiama, atsižvelgiant į teisės pažeidimo pobūdį, į atsakomybę lengvinančias ir kitas aplinkybes, jos individualizuoti, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Konstitucinio Teismo teisėjai

Elvyra Baltutytė

Gintaras Goda

Danutė Jočienė

Giedrė Lastauskienė

Vytautas Mizaras

Algis Norkūnas

Daiva Petrylaitė